

Kloosterkerk, Den Haag

'Over geluk' – preken bij de zaligsprekingen

Matteüs 5,3 en Lukas 12,13-21

11 oktober 2015 – preek: ds Margreet Klokke; gebeden: ds Rienk Lanooy

na deze dienst was er een feestelijk moment

ter gelegenheid van het 25jarig ambtsjubileum van Margreet Klokke

Gebed om ontferming

Hier in dit huis van licht en leven noemen wij uw naam en met dat wij dat doen – u aanspreken als Eeuwige – geven wij iets uit handen iets wat ons zo dierbaar is en tegelijk zo ontzettend in de weg kan zitten: ons eigen 'ik' – maar vreemd – zo vertelt het oude verhaal – alleen zo door ons lot (Ps 92) met u te verbinden komen wij dichter bij de bestemming van ons leven komt er ruimte voor de Geest om ons te doorademen en daarom bidden wij U: <i>Heer, ontferm U...</i>	Het eerste woord dat wij leren spreken is meestal 'ik' en soms komen we ook niet veel verder opgesloten als we kunnen zijn in ons zelf – maar vreemd dan is er dit huis waar wij in de lichtkring van de ander worden gezet lastig, ja, pijnlijk is dat soms dat weten we wel maar ook verrijkend troostend omdat we in elkaars licht kunnen groeien tot milde mensen die lijken op U en leven van en voor elkaar daarom bidden wij U: <i>Heer, ontferm U...</i>	en zo rommelt de wereld verder in een <i>dans macabre</i> van ik-gerichtheid van een ziekelijke hang naar macht en rijkdom des te meer zien we uit naar een <i>pas de deux</i> waarin wij samen optrekken elkaar versterkend en bemoedigend zoekend naar recht en vrede overall waarin wij zullen delen én ontvangen van uw goede gaven zoals wij ook vanmorgen doen en daarom bidden wij U: <i>Heer, ontferm U...</i>
--	--	--

Preek

Vandaag staan we stil bij de eerste zaligspreking. Maar dan rijst er meteen een probleem. De nieuwe bijbelvertaling waar ik uit voorlas zegt iets anders dan de vertaling die Willem Vogel gebruikt in het motet dat gezongen is. En als je er Lucas' evangelie op naslaat, om te kijken hoe hij de eerste zaligspreking formuleert, word je er nog niet wijzer op. Wie worden er nu gelukkig geprezen? De armen, zoals Lucas zegt? De armen van geest, zoals het motet van Vogel zingt? Of de nederigen van hart, zoals de nieuwste vertaling zegt? Als er gearzeld wordt over een vertaling komt dat meestal omdat er ruimte zit in het woord uit de grondtekst. Dan is dat meerduidelijk. Dat is hier ook het geval. Het oorspronkelijke woord kan wijzen op twee soorten van armoede. Materieel, en immaterieel. Letterlijk, en figuurlijk. In de éne vertaling is meer gekozen voor de uiterlijke kant van de armoede. En in de andere meer voor de innerlijke. Om de twee nu in één zin te vangen, heb ik voor vandaag een eigen werkvertaling gekozen. En die luidt: Gelukkig de mensen, die weinig in huis hebben. Want daar zit die dubbelheid in. Het kan over materie gaan. Over geld en goed. Over eten en drinken. Maar het kan ook over onzichtbare goederen gaan. Over kennis en talent. Over vaardigheden en

zekerheden. Van beide kun je veel of weinig in huis hebben. Het voordeel van deze eigen vertaling is ook, dat je hem nog niet eerder gehoord hebt. Dat hij je nieuw en vreemd in de oren klinkt. En dat je dan ook weer voelt, wat een eigenaardige uitspraak dit van Jezus is. ‘Gelukkig de mensen, die weinig in huis hebben’.

Want dat zouden u en ik nu nooit zeggen. Je prijst juist gelukkig wie veel in huis hebben. Wie ruim wonen. Wie fijn werk hebben. Wie goed verdienen. Wie om zo te zeggen schuren kunnen bijbouwen, en kunnen genieten van uitjes, vakanties en dinertjes. Je prijst ook gelukkig wie in immateriële zin veel in huis hebben. Wie veel lezen en een brede kennis hebben. Wie een bijzonder talent hebben, dat ze goed gebruiken. Wie intelligent zijn in sociaal opzicht en een groot netwerk hebben. ‘Ik zie dat het je goed gaat!’ Dat zeg je tegen elkaar om wat je allemaal in huis hebt, en niet om wat eraan ontbreekt. Zo zult u mij straks na de dienst, als u nog even tijd hebt, ook feliciteren met mijn ambtsjubileum. Want door dit te vieren laat ik merken dat ik blij ben met m’n werk, dat ik het met plezier doe. Bovendien is het evident dat ik bof dat ik hier sta, in deze prachtige kerk, op deze bijzondere locatie in de stad, waar bovendien zulke goede musici zijn, zo’n fijne collega, zoveel enthousiaste vrijwilligers. Dat zijn allemaal dingen, daar kun je iemand mee gelukwensen. U zult me er niet mee feliciteren, dat het ook in de Kloosterkerk de laatste tijd toch wat moeilijker wordt om de begroting rond te krijgen. En ook niet dat ik in mijn ambt een kerk representeer die, zoals haar scheidend leider Arjan Plaisier vorige week heeft gezegd, definitief in de krimp zit. Toch is dat precies wat Jezus doet, in zijn eerste zaligspreking. Hij zegt: Gelukkig de mensen, die weinig in huis hebben. Een totaal omgekeerd soort gelukwens, dan waar je aan gewend bent. Je kunt eraan merken, wat voor een soort leermeester hij is. Hij is er zo één, die je niet naar de mond praat. Maar die je af en toe laat schrikken. Je dingen eens van een andere kant laat bekijken. Die die dingen doorprikt. Gelukkig, zegt hij, de mensen die weinig in huis hebben.

Dat deze uitspraak je kan raken en aan het denken zetten, komt ook door wie Jezus zelf is. Als het een Farizeeër was of Schriftgeleerde die dit gezegd had, was dat anders geweest. Dan zou je denken: Wat doet die zalvend. Laat hem maar praten. Want zo iemand heeft zelf heel veel in huis. Niet alleen in letterlijke zin – hij komt materieel niets te kort, zijn baan betaalt goed – maar ook in figuurlijke zin. Hij heeft een goede opleiding genoten. Hij heeft veel bijbelkennis. En weinig geloofstwijfels. Als zo iemand zou zeggen: Gelukkig, wie weinig in huis hebben, dan zou je dat niets doen. Het maakt dus uit wie het is, die het zegt. Jezus is in allerlei opzichten arm. Hij heeft geen vaste plaats om zijn hoofd te ruste te leggen. Hij heeft geen werk en geen geld. En het is nog maar de vraag of hij een opleiding tot rabbi heeft gehad. Hij citeert nooit andere theologen. Hij spreekt uit zichzelf. In het begin heeft hij wel veel vrienden. Maar hij zal eenzaam eindigen. Door iedereen verlaten, aan een kruis. Het is dus doorleefd, wat hij zegt: ‘Gelukkig, die weinig in huis hebben’. En dat maakt, dat zijn uitspraak je kan raken en aan het denken zetten.

Hoe kan hij dit zeggen, en het menen? vraag je je af. En wat is er eigenlijk mis, met wèl het één en ander in huis hebben? In Lucas’ evangelie vertelt Jezus daar een gelijkenis over. Ik las het zonet, naast de zaligspreking. Dat verhaal gaat over een man, die het niet slecht getroffen heeft. Hij bezit een landgoed. En dat heeft dit jaar veel opgebracht. Zoveel, dat de opslagruimtes bij zijn huis het niet eens kunnen bergen. *Wat moet ik doen?* vraagt hij zichzelf af.? Hoe los ik dit probleem op? Dan verzint hij een oplossing: *Ik breek mijn schuren af en bouw grotere! Dan zal ik tegen mezelf zeggen: Je hebt veel goederen in voorraad, genoeg voor vele jaren! Neem rust, eet, drink en vermaak je.* Maar helaas, die nacht blaast hij de laatste adem uit. En even naakt als hij ter wereld gekomen is keert hij weer naar zijn schepper terug. Alles wat hij in huis had gaat naar anderen.

Het is heel secuur gecomponeerd, dit kleine verhaal. In zijn woordkeuze laat de verteller zien, wat alle overvloed met de man doet. In de enkele zinnen die hem zijn toebedeeld gebruikt hij zes keer het woord ‘ik’ en vier keer het woord ‘mijn’. De woorden ‘jij’ en ‘jouw’ of ‘gij’ en ‘uw’ komen niet in zijn vocabulaire voor. Hij zegt alleen ‘je’ als hij met zichzelf in gesprek is. Hij is met andere woorden een geheel en al autonoom iemand geworden. Hij bouwt op zijn eigen landbouwkundige kennis en vaardigheden. En op de voorraden die hij erdoor heeft kunnen verzamelen. Hij ontleent zijn bestaanszekerheid aan wat hij zelf in huis heeft. Maar dat is een schijnzekerheid. Want de mens heet niet voor niets mens, ‘adam’ in het Hebreeuws, ‘aardmannetje’. Van stof is hij en tot stof zal hij

wederkeren. Het enige dat het houdt in z'n leven zijn z'n relaties met anderen. Alleen liefde is sterk als de dood, zegt het Hooglied. En wat is de man in dat opzicht armoedig, met zijn ik en zijn mijn... Nu moet ik wel even een mogelijk misverstand wegnemen. De bijbel is niet tegen rijkdom. Integendeel, dat is een goed, dat vooral verdeeld moet worden. De bijbel ziet rijkdom alleen als een risico. En dat is misschien ook niet zo gek, als je denkt aan wat er deze week in het nieuws was over multinationals die brievenbusfirma's oprichten om belasting te ontwijken. Maar niet alleen materiële goederen worden als een risico gezien. Ook de immateriële als kennis en talent. Je moet uitkijken dat je er niet op gaat bouwen. Dat je er je zekerheid niet aan gaat ontlennen. Dat je niet gaat denken dat het de grond is waarop je staat. En dat gebeurt maar zo.

Ik moet nu denken aan een arts over wie ik via via hoorde. Hij was een jaar of zestig. Had hard gewerkt. Hij was zijn patiënten toegewijd. Had velen genezen. En ook onderzoek gedaan, waardoor zijn vakgebied verder was gekomen. Hij bouwde op de medische wetenschap. Maar toen werd hij zelf ziek. En hij was niet te redden. Dat kon hij niet aanvaarden. De wetenschap had hem zekerheid gegeven. En nu liet deze hem in de steek. Hij kon alleen maar boos zijn. Tot het laatst toe. En zo liet hij zijn naasten achter. Wat een gemis, dacht ik. Een vorm van armoede, leek het mij. Maar ook in mijn eigen beroep, waarin het om een geestelijke bodem onder je bestaan gaat, is er zo'n valkuil. Want wat moet je niet een boeken lezen, als theoloog. Je hoofd komt vol met woorden te zitten en godgeleerdheid. Maar als je bij een ziekbed staat, of oog in oog met rouw, dan heb je daar niets aan. Dan voel je je arm, met al je mooie gedachten en je gepolijste taal. Dan is er iets anders nodig. Dan zou je alleen maar wensen dat je rijk was in God, zoals Jezus zegt, aan het einde van zijn gelijkenis.

Het is altijd een akelig moment, als je je ineens met lege handen voelt staan. Als je merkt: Ik red het niet, met wat ik in huis heb. Met mijn inzet, mijn kennis, mijn talent, mijn sociale vaardigheden. Dat doet zeer. Je ego loopt er een deuk van op. Maar het kan wel een moment zijn, waarop je verder gaat kijken. Dieper gaat afdalen in jezelf. En je afvragen: Maar is dat wel, waar ik m'n geluk aan ontleen? Wat mijn leven de glans geeft van de vervulling? Word ik gelukkig, van wat ik allemaal in huis heb? Of misschien juist, van wat ik niet in huis heb? Van wat ik ontvang, wat mij toevalt, zomaar, van een ander, van God? Maar ja, dat ontvangen, daar kom je vaak maar weinig aan toe, druk als je altijd maar bent, met jezelf overeind houden...

Meister Eckhart heeft daar iets over gezegd, dat mij aanspreekt. Hij is een mysticus uit de dertiende eeuw, die verrassend moderne dingen zegt over geloven en leven. Eckhart schrijft: 'Er is geen vat dat tweeërlei drank kan bevatten. Als het wijn moet bevatten, dan is het noodzakelijk eerst het water eruit te gieten: Het vat moet leeg en vrij worden. Weet daarom: wil je goddelijke vreugde en God opnemen, dan is het nodig dat je al het geschapene uit jezelf giet. Alles wat tot opnemen bereid en ontvankelijk moet zijn, moet leeg zijn. Giet daarom uit, opdat je vervuld wordt.' 'Er is te weinig weinig', zegt ook de dichter Herman de Coninck. En daardoor mis je een volheid, die er altijd is. Je mist God, die het hele leven doorademt met zijn Geest van liefde...

'Gelukkig de mensen die weinig in huis hebben,' zegt Jezus, 'want voor hen is het Koninkrijk van de hemel'. Dat wil zeggen: In hen is het Koninkrijk. In hen vindt de Eeuwige een woonplaats. Een uitspraak, waar je aan moet wennen. Om over na te denken. Om mee bezig te zijn. Om mee te oefenen. Bijvoorbeeld door een lege schaal te maken van je handen straks, als we het avondmaal vieren met elkaar. Als beeld voor de leegte, die nodig is, om je te kunnen laten volstromen met Gods goedheid... Amen.

Bronnen:

J.Tigcheler, *De bergrede*

Meester Eckhart, *Waar God naamloos is*

F.L.Pop, *Bijbelse woorden en hun geheim*, 'Arm'

Gebeden

hier aan de tafel
openen wij onze handen
en heffen wij het glas
om te ontvangen
wat wij
aangereikt krijgen
van U en van elkaar

daarom bidden wij
voor allen
die in hun leven
met lege handen
blijven staan

voor de vluchtelingen
die weinig in huis hebben
ja, ook dat huis
zijn kwijtgeraakt
die afwijzing
en vijandschap ervaren

voor de volken
van het Midden Oosten
voor moslims
joden

christenen
in hun moeizame
verhouding tot zichzelf
en tot elkaar

hier aan de tafel
bidden wij voor de kerk
die in dit deel
van Europa
zoekt

hoe het verder moet
maar in die zoektocht
vaak zoveel
met zichzelf bezig is
en niet los kan laten
wat haar verlamt en verstart

wij bidden
voor allen
die de kerk een gezicht geven
in deze stad
en in deze kerk
muzikanten
ambtsdragers
kosters

vrijwilligers
voorgangers

...
voor de voortrekkers
en de stille krachten
de denkers en de doeners
dat wij ons
open stellen
voor de rijkdom
die ons gegeven is

hier aan de tafel
bidden wij voor wie
blij zijn
om het goede
dat hen overkomen is
en voor wie
moedeloos of verdrietig zijn
en wij noemen de namen van...
en in stilte
voegen wij
aan hun namen
de namen toe
van wie ons ter harte gaan...

*NB Wanneer u vaker inspiratie ontleent aan onze preken en gebeden, stellen wij u voor om eens een
gift over te maken op NL29INGB0000058571 ten name van Stichting Kloosterkerk.*

U steunt ons werk ermee!